demos

Jaargang 28
Januari 2012

ISSN 0169-1473

Een uitgave van het
Nederlands
Interdisciplinair
Demografisch
Instituut

Bulletin
over
Bevolking
en
Samenleving

1

inhoud

1 **Aruba, een vergrijzende multiculturele samenleving**
4 **De ondergang van de Sovjet-Unie**
6 Meeste oudere emigranten zijn vijftiger of zestiger
6 Website: Nederlandse Vereniging voor Demografie
8 **Nederlandse demografen klimmen naar de top van hun vak**

Foto: marletman/stock.xchng

Aruba, een vergrijzende multiculturele samenleving

FRANK EELENS

In 2010 werd in Aruba de Vijfde Volkstelling gehouden. In totaal werden iets meer dan 100.000 personen geteld. Meer dan een derde van de bevolking is in het buitenland geboren. In totaal werden 99 verschillende nationaliteiten geteld. Migratie en vergrijzing zijn de belangrijkste thema's binnen de demografische context van Aruba.

In 2010 werd in de eerste week van oktober op Aruba de Vijfde Volkstelling gehouden. De tellers telden in totaal 101.484 personen. Dat zijn er 10.977 meer dan in de voorgaande volkstelling in 2000. De gemiddelde jaarlijkse groei van de bevolking in de periode 2000–2010 bedroeg 1,2 procent. Deze groei is aanzienlijk lager dan in het decennium daarvoor: tussen 1991 en 2000 nam de bevolking toe van 66.687 tot 90.506, een groei van 35,7 procent. In deze periode was Aruba gedurende een aantal jaren een van de snelst groeiende landen ter wereld.

De bevolking van Aruba kent een opmerkelijk groot aandeel migranten en een snel groeiende groep ouderen. In de afgelopen vijftig jaar is de samenstelling van de Arubaanse bevolking sterk veranderd. In 1960 had de bevolkingsstructuur van Aruba nog de vorm van de traditionele piramide, met een brede basis van jongeren en een kleine groep ouderen. Vijftig jaar later heeft die bevolkingsstructuur de vorm van een kerstklok (figuur 1). Die veranderingen hangen samen met de snelle vruchtbaarheidsdaling die zich tussen 1960 en 1980 heeft voorgedaan. Andere factoren die in het verleden hebben bijgedragen tot de sterke verandering in de leeftijdsstructuur zijn de massale immigratie van arbeidskrachten en de emigratie van vooral jongeren naar Nederland.

In de week van 29 september tot 6 oktober 2010 organiseerde Aruba haar Vijfde Volks- en Woningtelling. Bij de volkstelling werd voor het eerst naast traditionele papieren formulieren ook informatie op digitale wijze verzameld, met behulp van notebooks. De digitale vragenlijst telde ongeveer 30 vragen meer dan de papieren vragenlijst. In totaal gingen 1.068 tellers op pad, waarvan 70 met een notebook.

Na de volkstellingweek werden gedurende een periode van twee en een halve maand alle adressen die tijdens de volkstelling niet waren geteld opnieuw benaderd. Onmiddellijk na de census werden de gegevens van de digitale vragenlijsten geschoond en bewerkt. Dit stelde het Centraal Bureau voor de Statistiek van Aruba in staat om ter gelegenheid van de World Statistics Day (11 oktober 2010), slechts drie weken na de Volkstelling al met de eerste voorlopige resultaten naar buiten te komen. Ondertussen werden de gegevens van de papieren formulieren gescand en op fouten nagekeken. Op 29 september 2011 – welgeteld één jaar na de aanvang van de volkstelling – werden de officiële tabellen gepubliceerd (zie: http://www.censo2010.aw/).

Figuur 1. Bevolking naar geslacht en leeftijd, Aruba, 1960, 1981 en 2010

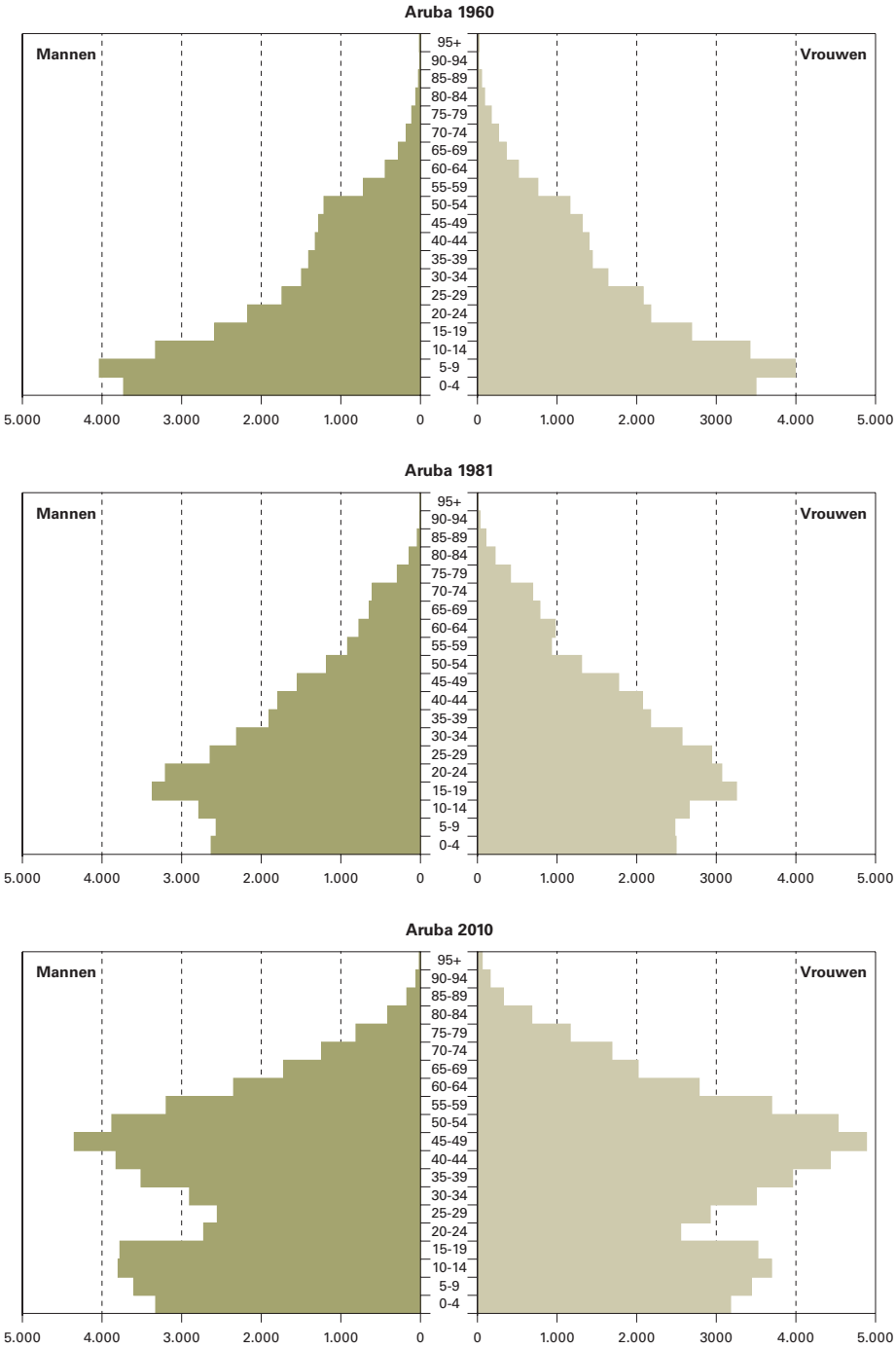

Bron: Volkstellingen 1960, 1981 en 2010.

Boomers en echo-boomers

De grootste leeftijdsgroep op Aruba is die tussen de 40 en 55 jaar. Deze leeftijdsgroep bestaat uit de generatie die geboren is tussen 1955 en 1970, de periode dat de vruchtbaarheid nog hoog was. Eind jaren vijftig lag het vruchtbaarheidscijfer op Aruba nog boven de vijf kinderen per vrouw. Zo'n twintig jaar later (in 1976) was dat gedaald tot 1,7, ruim onder het zogenaamde vervangingsniveau van 2,1 kind per vrouw. De vruchtbaarheidsdaling op Aruba voltrok zich veel sneller dan in de andere geïndustrialiseerde landen en de overige eilanden in het Caribische gebied (figuur 2). Het aantal mensen in de leeftijdsgroep tussen de 20 en 40 jaar is ook daardoor juist relatief klein. De omvang van deze leeftijdsgroep is maar liefst de helft kleiner dan die van de leeftijdsgroep tussen de 40 en 55 jaar. Het aantal mensen tussen de 20 en 40 jaar is in de afgelopen tien jaar zelfs met 13 procent gedaald.

In tegenstelling tot de Verenigde Staten en Europese landen heeft Aruba niet echt een babyboom gekend na de Tweede Wereldoorlog. Toch wordt de generatie geboren tussen 1945 en 1965 ook op Aruba vaak als de 'babyboomers' bestempeld. Het grote aantal personen in de leeftijd tussen de 40 en 55 jaar heeft er voor gezorgd dat zich een zogenaamde 'echo-boom' heeft voorgedaan: het, ondanks het gedaalde aantal kinderen per vrouw, in totaal toch groter aantal kinderen van de groep van 'babyboomers' zorgt er nu voor dat er toch weer aanzienlijk meer personen zijn in de leeftijd tussen de 10 en 20 jaar. Het aantal kinderen jonger dan tien jaar is juist weer lager, als gevolg van de kleinere leeftijdsgroepen die na de babyboomers komen. Wanneer de 'echo-boomers' zelf kinderen gaan krijgen zullen zij, doordat zij met zijn allen weer een grotere groep zijn, naar verwachting weliswaar per vrouw minder, maar in totaal weer meer kinderen krijgen (een kleine 'echo-echo-boom') et cetera. De voortdurende afwisseling tussen toename en afname van het aantal kinderen zorgt voor de nodige problemen bij onder andere de onderwijsplanning, waar men te maken heeft met steeds wisselende aantallen scholieren.

Migranten van overal

De leeftijdsstructuur van de Arubaanse bevolking werd in de afgelopen jaren behalve door de vruchtbaarheidsdaling ook door de sterke stijging van het aantal buitenlandse migranten beïnvloed. Na het vertrek van de LAGO-olieraffinaderij in 1985 en het verkrijgen van de status aparte (zelfstandig eiland binnen het Koninkrijk der Nederlanden) in 1986 besloot de Arubaanse regering om het toerisme verder uit te bouwen en het imago van Aruba als tropisch paradijs te commercialiseren. In enkele jaren werd een groot aantal hotels gebouwd en operationeel gemaakt. Hiervoor was een groot aantal buitenlandse werknemers nodig. Dit leidde in die periode tot grote aantallen immigranten

Uit de Volkstelling van 2010 blijkt dat niet minder dan een derde van de bevolking die op Aruba woont in het buitenland geboren is. Ter vergelijking: in Nederland is dit 11 procent. De bevol-

king van Aruba telt maar liefst 99 nationaliteiten en 133 verschillende geboortelanden. De grootste groep buitenlanders op Aruba betreft mensen die vanuit Colombia zijn geïmmigreerd (9.279 personen), gevolgd door in Nederland geborenen (4.358) en Dominicanen (4.113). Het eiland trekt mensen van overal ter wereld. Meer dan duizend inwoners (1.071) van Aruba zijn in China geboren. De toeristische industrie trekt ook veel Filippijnen aan (954 personen). Indiërs zijn vooral actief in het zakenleven (314 personen). Nog eens 220 personen zijn geboren in andere Aziatische landen. In vergelijking met personen van Aziatische herkomst is de groep die in Afrika of Oceanië geboren is een stuk kleiner, respectievelijk 68 en 16 personen.

Het grootste aantal buitenlanders vinden we in leeftijdscategorieën 40-54 en 30-39 jaar. Het valt op dat in de leeftijdsgroep 30-39 jaar het aantal buitenlandse vrouwen groter is dan het aantal vrouwen dat op Aruba is geboren. Over het algemeen is het aantal vrouwelijke migranten aanzienlijk groter dan het aantal mannelijke. Dit wordt veroorzaakt doordat de toeristische sector vooral vrouwelijke migranten aantrekt als goedkope werkkrachten.

Figuur 2. Het totaal vruchtbaarheidscijfer in Aruba, het Caraïbisch gebied, de industriële landen en de wereld, 1950-2010

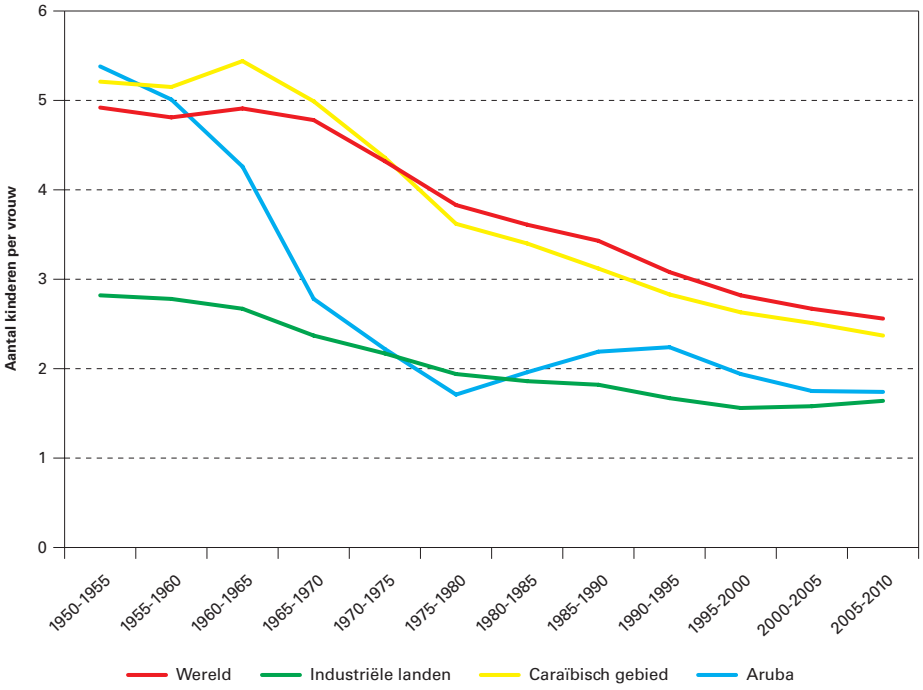

Bron: Verenigde Naties.

Emigratie naar Nederland

In tegenstelling tot migratie vanuit de andere eilanden van de voormalige Nederlandse Antillen, vertrekt slechts een kleine groep Arubaanse jongeren naar Nederland om zich daar permanent te vestigen. Emigratie van jongeren betreft bijna uitsluitend studenten die een opleiding in Nederland willen volgen. Jaarlijks, rond het einde juli, vliegt de KLM met een vliegtuig vol nieuwe studenten naar Nederland. In 2008, vertrokken 344 Arubaanse studenten met een beurs naar Nederland. Een aantal studenten blijft na de studie een aantal jaren in Nederland. Sommigen vestigen zich daar permanent. Alhoewel dit voor het eiland een brain-drain is, heeft dit slechts een kleine impact op de vergrijzing.

Snelle vergrijzing

Een belangrijke demografische ontwikkeling van de laatste tien jaar is de voortschrijdende vergrijzing van de bevolking. Door de snelle daling van de vruchtbaarheid in het verleden veroudert de bevolking nu snel. In 1991 en 2000 was het percentage personen van 65 jaar en ouder ongeveer 7 procent. In de eerste tien jaar van het millennium groeide het aantal 65-plussers aanzienlijk en op dit ogenblik maakt deze groep 10,4 procent uit van de totale bevolking. In vergelijking met Nederland en andere Europese landen is het aantal ouderen echter nog steeds redelijk beperkt (in Nederland bedraagt het aantal 65-plussers nu 15,3 procent). Echter, de vergrijzing en ontgroening op Aruba verloopt veel sneller dan in Nederland, waardoor Aruba veel minder tijd krijgt om zich op deze demografische verandering voor te bereiden. Nederland telde in 1960 per 100 inwoners 38 jongeren (onder de 20) en 9 ouderen (boven de 65). Nu zijn dit 24 jongeren en 15 ouderen per 100 inwoners. Ter vergelijking: in 1960 telde Aruba voor elke 100 inwoners 51 jongeren en 3 ouderen.

Aruba: vergrijzende smeltkroes

Het is een van de grote verdiensten van de Arubaanse maatschappij dat een bevolking, die bestaat uit een zo grote smeltkroes van rassen en volkeren, op een spontane en harmonieuze manier met elkaar samenleeft. Er bestaat geen twijfel over dat in de komende jaren de trend van snelle veroudering zich zal voortzetten en waarschijnlijk verder zal versnellen. Op het ogenblik is het thema vergrijzing al onderwerp van maatschappelijke discussie op Aruba. De resultaten van de Arubaanse volkstelling zijn in ieder geval van dien aard dat zij stof tot verder debat opleveren.

Dr. F.C.H. Eelens, NIDI/CBS Aruba,
e-mail: eelens@setarnet.aw.

Foto: CBS Aruba

De ondergang van de Sovjet-Unie

Migratie en gezondheid van Russische minderheden

GEORGE GROENEWOLD EN
JEROEN VAN GINNEKEN

Na het uiteenvallen van de Sovjet-Unie in 1991 maken Russische minderheden nog altijd een groot deel uit van de bevolking in de landen die voorheen de Sovjet-Unie vormden. De grote veranderingen – vooral verslechteringen – in de politieke en sociaal-economische status van deze etnische Russen in de voormalige Sovjetrepublieken hebben tien jaar later echter niet geleid tot grote gezondheidsverschillen met de oorspronkelijke bevolking.

In de voormalige Sovjet-Unie was het beleid, zowel officieel als onofficieel, gericht op Russische overheersing in de deelrepublieken. Migratie werd daarbij op een planmatige manier ingezet om de 'Russificatie' en bevolkingsvermenging van deze gebieden te bevorderen. Inwoners van de centrale deelrepubliek Rusland werden aangespoord om naar de andere deelrepublieken te verhuizen. Een deel van deze etnische Russen migreerde vervolgens vrijwillig, omdat de economische situatie in sommige deelrepublieken veel beter was. Een ander deel werd echter gedwongen om aan een soort volksverhuizing mee te doen. De migranten waren over het algemeen militairen, fabrieksarbeiders, boeren en ambtenaren en hun gezinnen. In de bestemmingsgebieden integreerden zij niet, maar introduceerden daar juist een andere taal (Russisch) en cultuur, waarbij de lokale talen, culturen en religies naar het tweede plan werden verwezen. Russisch werd de eerste taal op bestuurlijk niveau en in het onderwijs. Russische immigranten kregen een voorkeursbehandeling op de arbeidsmarkt, waardoor ze uiteindelijk de meeste administratieve en bestuurlijke functies bezetten in het midden- en hoger kader.

Einde van een tijdperk

Tegen het einde van het Sovjettijdperk, zo rond 1990, was het aandeel etnische Russen in de totale bevolking van de meeste deelrepublieken fors opgelopen. In Estland en Letland bijvoorbeeld, bestond bijna een derde van de bevolking uit etnische Russen. In de Oekraïne was dat een kwart en in Kazachstan zelfs meer dan een derde. Na het uiteenvallen van de Sovjet-Unie, eind

De voormalige deelrepublieken en Europese satellietlanden van de Sovjet-Unie

Kaart: Peter Ekamper / NIDI

1991, werden de voormalige deelrepublieken onafhankelijke landen (zie kader). Velen besloten daarom terug te keren naar Rusland, dat sinds 1991 de Russische Federatie wordt genoemd. Op basis van de volkstellingen van 2002 is geschat dat tussen 1989 en 2002 ongeveer vijf miljoen etnische Russen (en Russisch sprekenden) vanuit de voormalige Sovjetrepublieken naar de Russische Federatie migreerden. Verreweg de meesten migreerden in de eerste jaren na de val van de Sovjet-Unie, tussen 1991 en 1995, en de meesten kwamen uit Kazachstan (1,4 miljoen), Oekraïne (0,8 miljoen) en Oezbekistan (0,6 miljoen). Aanzienlijke aantallen etnische Russen besloten echter te blijven in de voormalige Sovjetrepublieken. Achtergebleven etnische Russen kregen het in een aantal landen echter bijzonder moeilijk. Hun status veranderde van de ene op de andere dag van 'geprivilegieerd burger' naar 'maatschappelijke outcast' en ze werden daardoor zowel openlijk als op subtiele wijze gediscrimineerd op de arbeids- en woningmarkt. In Estland bijvoorbeeld, moesten etnische Russen kunnen bewijzen dat ze historische wortels in Estland hadden die teruggingen tot vóór de Tweede Oorlog om in aanmerking te komen voor het staatsburgerschap. Velen konden dat niet en werden van de ene op de andere dag stateloos immigrant, zonder paspoort en verblijfsvergunning. In Estland gold dit voor circa 136.000 (40%) van de ongeveer 340.000 etnische Russen en in Letland voor 330.000 (50%) van de 660.000 etnische Russen (Tabel 1), terwijl de meesten toch in die gebieden geboren waren.

Tabel 1. Bevolking in een aantal voormalige Sovjetrepublieken naar etniciteit in 1926, 1989, 2002 en 2010

Land	Etnische groep	1926*	1989	2002	2010**
Estland	Esten	88%	62%	68%	69%
	Russen	8%	30%	26%	26%
	Overig	4%	8%	6%	6%
	Totaal x 1.000 (100%)	1.110	1.570	1.300	1.340
Kazachstan	Kazakken	59%	40%	54%	63%
	Russen	21%	38%	30%	24%
	Overig	21%	23%	6%	13%
	Totaal x 1.000 (100%)	6.200	16.460	15.300	16.010
Letland	Letten	73%	52%	58%	59%
	Russen	10%	34%	30%	28%
	Overig	16%	14%	12%	13%
	Totaal x 1.000 (100%)	1.840	2.670	2.200	2250
Oekraïne	Oekraïners	80%	73%	78%	
	Russen	9%	22%	17%	
	Overig	11%	5%	5%	
	Totaal x 1.000 (100%)	29.020	51.450	46.000	45.940

* Estland 1922, Letland 1925.

** Kazachstan 2009; voor de Oekraïne zijn geen gegevens bekend.

Bronnen: Volkstellingen / Nationale Statistische Bureaus

In andere gebieden, bijvoorbeeld Litouwen en Kazachstan, verliepen de jaren na de onafhankelijkheid minder dramatisch. Maar in nagenoeg alle voormalige Sovjetrepublieken moesten etnische Russen wennen aan het feit dat Russisch niet langer meer de voertaal was; dat zij de lokale taal moesten gaan leren en er examen in moesten doen; dat het Russische culturele erfgoed niet langer meer 'in de belangstelling' stond; dat zij werden uitgesloten van bepaalde banen en van politieke participatie.
In dat opzicht is de situatie voor etnische Russen in de Oekraïne een uitzondering, in het bijzonder voor hen die op het schiereiland de Krim in de Zwarte Zee wonen. Na 1991 verwierf de Krim

HET UITEENVALLEN VAN DE SOVJET-UNIE

Op eerste kerstdag 2011 was het twintig jaar geleden dat de Sovjet-Unie werd ontbonden en de rode vlag met hamer en sikkel voorgoed werd gestreken. Het was de laatste stap in een ontwikkeling waarin Rusland geleidelijk aan politieke, militaire en economische controle verloor over de 14 landen die Jozef Stalin in de periode 1917-1940 had ingelijfd in wat sinds de Oktoberrevolutie van 1917 de Unie van Socialistische Sovjetrepublieken (USSR) of kortweg de Sovjet-Unie is gaan heten. De destijds geannexeerde landen waren: Armenië, Azerbeidzjan, Estland, Georgië, Kazachstan, Kirgizië, Letland, Litouwen, Moldavië, Oekraïne, Oezbekistan, Tadzjikistan, Turkmenistan en Wit-Rusland (Belarus).

Prelude tot de ontbinding van de Sovjet-Unie was de teloorgang van het communisme als ideologie en het verlies aan politieke invloed van de Sovjet-Unie op satellietlanden die als militaire buffer tussen West-Europa en de Sovjet-Unie lagen, te weten Albanië, Bulgarije, de DDR (voormalig Oost-Duitsland), Hongarije, Polen, Roemenie en Tsjecho-Slowakije. Na de Tweede Wereldoorlog wisten de toenmalige leiders van de Sovjet-Unie (Stalin, Chroesjtsjov en Breznjev) deze landen in militaire (Warschaupact), economische (Comecon) en politieke allianties te integreren door Sovjetgezinde politici en militairen aan de macht te brengen en te houden.

Al vrij snel kwamen er scheurtjes in deze allianties (de Hongaarse Opstand in 1956, de uittreding van Albanië uit het Warschaupact in 1968, de Praagse Lente in 1968). In de jaren tachtig werd de roep om democratie en vrije verkiezingen binnen het Oostblok steeds luider. Toen in 1985 in Polen de vakbond Solidariteit vrije verkiezingen wist af te dwingen en het communistische bewind de verkiezingen verloor was de toon gezet voor vergelijkbare ontwikkelingen in de andere landen.

Dit alles kon zich toen in een relatief snel tempo voltrekken omdat men ook in het centrum van de politieke macht, Moskou, tot het inzicht kwam dat voortzetting van het geldende maatschappelijke en politieke systeem onhoudbaar was. Uiteindelijk zorgde Michael Gorbatsjov er in 1987 voor dat het Centraal Comité van de Communistische Partij akkoord ging met aanzienlijke economische (perestrojka) en politiek-culturele (glasnost) hervormingen. Dat leidde ertoe dat eind 1988 de satellietlanden de vrijheid kregen om hun eigen toekomst vorm te geven, onafhankelijk van de Sovjet-Unie. Hierdoor viel de Sovjet-Unie na 75 jaar uiteen in 15 onafhankelijke landen.

Foto: timurva/flickr.com

binnen de Oekraïense republiek de status van een autonome parlementaire republiek. Van de ongeveer 2,1 miljoen inwoners in 2001 was het merendeel (1,2 miljoen, 58%) van Russische afkomst. Hoewel officieel Oekraïner, identificeren velen van hen zich met de taal en cultuur van het Rusland ten tijde van de Sovjet-Unie.

Gevolgen voor gezondheid

Hebben de enorme veranderingen na 1991 en de daardoor verslechterde politieke, sociale en economische positie van etnische Russen zich ook vertaald in een verslechtering van hun algemene gezondheidstoestand? Deze vraag is niet precies te beantwoorden, onder meer vanwege gebrek aan gegevens over de gezondheidstoestand vlak voor het uiteenvallen van de Sovjet-Unie. Voor een aantal voormalige Sovjetrepublieken is echter wel na te gaan of er een decennium later gezondheidsverschillen bestaan tussen de (achtergebleven) etnische Russen en de oorspronkelijke bevolking. Hiervoor zijn gegevens uit de World Health Surveys gebruikt die rond 2002 werden verzameld in Estland, Letland, Oekraïne, Kazachstan en de Russische Federatie. Dit zijn landen waar achtergebleven etnische Russen nog een groot deel van de totale bevolking uitmaken. Met behulp van deze gegevens is een nieuwe algemene gezondheidsindex ontwikkeld om verschillen in gezondheidstoestand tussen etnische groepen te kunnen meten (zie kader).

De positie van etnische Russen was vooral in Estland en Letland zeer problematisch in de jaren na 1991. Hierdoor zou men mogen verwachten dat eventuele etnische verschillen in gezondheid daar het meest in het oog zouden springen. Tabel 2 toont de gemiddelde scores op de gezondheidsindex voor de belangrijkste etnische groepen in de onderzochte landen. In twee van de vier landen, te weten Estland en Kazachstan, blijkt de gezondheidstoestand van de Russische minderheid statistisch gezien duidelijk slechter dan die van de autochtone bevolking. In de Oekraïne is de situatie precies omgekeerd en is de gezondheidstoestand van de etnische Russen juist beter. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat een groot deel van de etnische Russische respondenten behoort tot de groep die op de Krim woont. In vergelijking met etnische Russen elders verkeren zij niet echt in een marginale positie. Zij vormen immers de meerderheid van de Krim-bevolking, zijn politiek goed georganiseerd, onderhouden banden met en ontvangen steun uit de Russische Federatie en ze maken zich sterk voor behoud van de eigen taal en cultuur.

Vooral sociaal-economische verschillen

Voor zover tabel 2 verschillen laat zien, moet geconstateerd worden dat in alle onderzochte landen de verschillen tussen de beide etnische groepen niet erg groot zijn en dat de scores op de index bij beide etnische groepen relatief hoog zijn. In de voormalige Sovjetrepublieken is de gezondheidstoestand van zowel de autochtone bevolking als die van de etnische Russen dus relatief goed, met weinig verschil tussen de groepen. De belangrijkste verschillen worden veel meer bepaald door andere achtergrondkenmerken,

demodata

MEESTE OUDERE EMIGRANTEN ZIJN VIJFTIGER OF ZESTIGER

Het aantal Nederlandse emigranten van 50 jaar of ouder is na de millenniumwisseling gestaag toegenomen. Negen op de tien zijn vijftiger of zestiger; 70-plussers emigreren nauwelijks. Tussen 2000 en 2010 vertrokken in totaal ruim 56 duizend vijftigers en zestigers die in Nederland zijn geboren naar het buitenland. De terugkeer ligt met 31 duizend een stuk lager, waarmee Nederland een continu vertreksaldo van jonge senioren heeft. (Bron: CBS)

Foto: bison ravi/flickr.com

Foto: clarita/MorgueFile

WEBSITE: NEDERLANDSE VERENIGING VOOR DEMOGRAFIE

Voor iedereen die beroepsmatig te maken heeft met of belangstelling heeft voor demografische vraagstukken zoals ontgroening en vergrijzing, gezinsvorming en internationale migratie, is de Nederlandse Vereniging voor Demografie (NVD) een interessante vereniging. Te denken valt aan wetenschappers, beleidsmakers en ambtenaren, maar ook aan journalisten, ondernemers, docenten en studenten.

De NVD heeft sinds kort een nieuwe website. We nodigen u uit een kijkje te nemen: www.nvdemografie.nl.

nederlandse vereniging voor demografie nvd

zoals dat ook uit ander onderzoek naar gezondheid naar voren komt: ouderen scoren gemiddeld slechter dan jongeren, vrouwen scoren slechter dan mannen, armen scoren slechter dan rijken, laag opgeleiden scoren slechter dan hoog opgeleiden en zij die goede toegang hebben tot de gezondheidszorg scoren beter dan zij die dat niet hebben. Leefstijlindicatoren zoals alcoholconsumptie en rookgedrag bleken van relatief weinig invloed op de gezondheidstoestand.

Tot slot

De landen van de voormalige Sovjet-Unie maakten de afgelopen decennia een zeer turbulente periode door. De maatschappelijke en politieke veranderingen hadden grote gevolgen voor de etnische Russen in de voormalige Sovjetrepublieken. Na het uiteenvallen van de Sovjet-Unie veranderde hun status in korte tijd van 'geprivilegieerd burger' naar 'maatschappelijke outcast'. Gezondheidscijfers suggereren echter dat deze grote maatschappelijke veranderingen geen grote gevolgen hebben gehad voor de gezondheidssituatie van deze minderheidsgroep. Anno 2002 was de gezondheidssituatie van de etnische Russen in de voormalige Sovjetrepublieken niet significant slechter dan die van de oorspronkelijke bevolking.

LITERATUUR:

- W.G.F. Groenewold, J.K.S. van Ginneken (2011), Health status of Russian minorities in former Soviet Republics. *Public Health* 125 (8), p. 487-493.

Drs. W.G.F. Groenewold,
e-mail: groenewold@nidi.nl en
prof. dr. J.K.S. van Ginneken,
e-mail: ginneken@nidi.nl, NIDI.

Tabel 2. Gemiddelde scores op de gezondheidsindex voor de belangrijkste etnische groepen in een aantal voormalige Sovjetrepublieken, 2002

Land	Etnische groep	Gezondheidsindex (score 0-5)
Estland	Esten	4,21
	Russen	4,06
Kazachstan	Kazakken	4,43
	Russen	4,25
Letland	Letten	3,99
	Russen	3,95
Oekraïne	Oekraïners	4,17
	Russen	4,29
Rusland (Russische Federatie)	Russen	4,11
	Overigen	4,09

GEZONDHEIDSINDEX

De Wereld Gezondheidsorganisatie van de Verenigde Naties (WHO) verzamelde in de periode 2001-2003 gezondheidsgegevens met behulp van de zogenoemde World Health Surveys (WHS). Deze werden uitgevoerd in zeventig landen, waaronder Estland, Kazachstan, Letland, Oekraïne en de Russische Federatie (Rusland). De World Health Surveys omvatten voor elk land een representatieve steekproef uit de bevolking van 18 jaar en ouder.

Aan de respondenten zijn vragen gesteld over diverse aspecten van gezondheid, zoals ervaringen met pijn, problemen met horen en zien, met begripsvorming en -overdracht, zelfstandig functioneren, fysieke mobiliteit, vermogen om verschillende dagelijkse activiteiten te doen, kwaliteit van relaties met anderen en sociale participatie.

Op basis van deze gegevens werd een nieuwe algemene gezondheidsindex geconstrueerd. De gezondheidsindex levert per respondent een score met een waarde tussen 0 (zeer slechte gezondheid) en 5 (uitstekende gezondheid).

Foto: promotor1/flickr.com

Foto: chillihead/stock.xchng

Nederlandse demografen klimmen naar de top in hun vak

HARRY VAN DALEN

Demografie is een vak dat aan de randen van enkele faculteiten op de Nederlandse universiteiten wordt gedoceerd of onderzocht. Alleen de Rijksuniversiteit Groningen heeft een masteropleiding demografie en het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut kent een stevige verankering in het demografisch onderzoek. Een open vraag is of Nederland met een dergelijke inzet wel meetelt in de wereld van het demografisch onderzoek.

In andere delen van de wereld, zoals de VS en Frankrijk, zijn er veel grotere bevolkingsonderzoekcentra dan in Nederland; in Duitsland is een Max Planck instituut waar op grote schaal onderzoek wordt verricht; Engeland kent een sterke traditie in demografie en heeft een aantal toonaangevende wetenschappelijke bladen. Nederlandse onderzoekers echter, doen het 'op een slof en een ouwe voetbalschoen'. Of is dat slechts schijn?

Om een lang verhaal kort te maken: het is schijn. Die conclusie kan worden getrokken op basis van publicaties geschreven door Nederlandse demografen die zich roeren in de internationale bladen (zie tabel). De studie van deze verdeling over drie perioden laat een aantal zaken duidelijk zien. Allereerst de sterke dominantie van de Verenigde Staten. In ruim zestig procent van alle demografieartikelen hebben de VS een vinger in de pap, hoewel we door de jaren heen een afbrokkeling aan invloed zien. Ook bij de toptijdschriften zijn daar duidelijke tekenen van.

Maar dan de Nederlandse inbreng: door de jaren heen klimmen de Nederlandse demografen langzaam maar zeker naar de top. Binnen de totale groep van artikelen bevindt Nederland zich in de periode 2006-2010 op de vierde plaats, met een bijdrage van 4,6 procent (59 publicaties). In de periode 1996-2000 stond Nederland nog op de zesde plaats, met een bijdrage van 2,4 procent (30 publicaties). In die relatief korte periode is de Nederlandse bijdrage aan de demografische literatuur dus bijna verdubbeld. Veelvuldig terugkerende namen op de lijst van publicaties zijn die van Aat Liefbroer (NIDI/Vrije Universiteit) en Matthijs Kalmijn (Universiteit van Tilburg).

De prestatie wordt nog beter als we alleen naar de toptijdschriften *Demography*, *Population and Development Review* en *Population Studies* kijken: in de periode 2006-2010 behoort Nederland tot de top drie en vullen de Nederlandse demografen voor 5,4 procent (25 publicaties) de kolommen van de toptijdschriften. Kortom, de Nederlandse demografen doen volop mee in de wereld van de demografie.

Prof. dr. H.P. van Dalen, NIDI en Universiteit van Tilburg, e-mail: dalen@nidi.nl

DEMOS verschijnt 10 x per jaar en wil de kennis en meningsvorming over bevolkingsvraagstukken bevorderen.

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen met bronvermelding wordt op prijs gesteld.
Graag ontvangt de redactie een bewijsexemplaar.

Het NIDI is een instituut van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen.
Het NIDI houdt zich bezig met onderzoek naar bevolkingsvraagstukken.

colofon

DEMOS is een uitgave van het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI).

Redactie: Nico van Nimwegen, hoofdredacteur; Hanna van Solinge, eindredacteur; Peter Ekamper, webredacteur

Adres: NIDI/DEMOS, Postbus 11650, 2502 AR 's-Gravenhage
Telefoon: (070) 356 52 00
E-mail: demos@nidi.nl
Internet: demos.nidi.nl / www.nidi.nl
Abonnementen: gratis

Basisontwerp: Harmine Louwé
Druk: Nadorp Druk b.v., Poeldijk

Landenrangschikking van bijdragen aan artikelen in demografietijdschriften, 1996-2010

	1996-2000		2001-2005		2006-2010	
1.	Verenigde Staten	66,6%	Verenigde Staten	59,7%	Verenigde Staten	58,2%
2.	Engeland	8,9%	Engeland	8,9%	Engeland	7,7%
3.	Australië	3,7%	Duitsland	5,5%	Duitsland	7,0%
4.	Canada	3,5%	Nederland	4,5%	Nederland	4,6%
5.	Duitsland	3,1%	Canada	4,0%	Canada	3,7%
6.	Nederland	2,4%	Australië	2,7%	Italië	3,7%
7.	Zweden	2,1%	Frankrijk	2,3%	Australië	3,1%
8.	Frankrijk	2,0%	Israël	2,2%	Frankrijk	2,5%
9.	Bangladesh	1,7%	Noorwegen	2,0%	Oostenrijk	2,2%
10.	Israël	1,6%	China	2,0%	Israël	2,2%
Totaal aantal artikelen		1275		1245		1293

* De lijst van tijdschriften: *Demography, International Family Planning Perspectives, Population and Development Review; International Migration Review; European Journal of Population; Studies in Family Planning; Population Bulletin; Population Studies; Journal of Population Economics; Population Research and Policy Review.*

Bron data: ISI, Web of Science, eigen bewerking.

METHODE

Om de positie van Nederland en de verdeling van aandacht (of invloed) in de demografie in beeld te brengen is een eenvoudige berekening gemaakt op basis van publicaties, zoals geregistreerd door het Institute for Scientific Information (ISI). In de tabel is voor alle artikelen die in de periode 1996-2010 zijn verschenen nagegaan welke bijdrage de wetenschappers in verschillende landen hebben geleverd aan de wereldproductie van artikelen in tien veelgelezen demografietijdschriften. Binnen deze definitie van tellen is iemand 'demograaf' als hij of zij in een demografietijdschrift schrijft en 'Nederlands' als hij of zij verbonden is aan een instelling in Nederland.